

Efsusta Eski Medeniyetler

– yazıcı · 06 Ocak 2014

EFSUS'TA ESKİ MEDENİYETLER

Afşin Ovası eski çağlardan intikal eden tarihi şehirlerin enkazı ile höyükler ve Tümülüslerle doludur. Afşin'de bulunan höyüklerin inceleme raporuna göre M.Ö.4000 yıla tarihlenen Post-Hitit (Ön Hitit) devrinden başlayarak zamanımıza kadar gelmiş olan bu höyükler, Afşin-Efsus Tarihinin birer sessiz şahitleridir. Orta Anadolu höyüklerinde neolitik, (M.Ö.yaklaşık 10.000 yıl öncesinden başlayan çağ) kalkolitik(M.Ö. yaklaşık 5000-3000 yılları arasına tarihlenir) ve tunç çağı(Anadolu ve Trakya'da yaklaşık M.Ö. 3000-2000 yılları arasına tarihlendirilir) İlkTunç Çağı, dönemlerine ait yerleşmelerinin üzerinde, Hatti,Hitit, Asur, Frig, Roma, Bizans, Makedonya, Selçuklu ve Osmanlı yerleşimleri görülebilir. Hatta modern yerleşmelerin bir kısmı da höyükler üzerinde kuruludur. Anadolu 'da yaklaşık 20.000 höyük bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu ansiklopedik bilgilerden sonra Efsus-Afşin Ovası'nın höyüklerini bakalım.Kahramanmaraş İlimizde toplam 54 adet höyük tespit edilmiştir.Kahramanmaraş İlimizde tespit edilen 54 adet höyüğün 21 adeti Efsus-Afşin şehrimizde bulunmaktadır. Afşin Ovasının tarihi ve iskân tarihi bakımından önemi üzerinde daima durulmuştur.M.Ö.4000 itibaren iskân edilmiş olduğunu gösteren Hüyüklerin(Höyük) sayısı az değildir. Bu Höyükler herhangi bir yapıdan çok belli başlı sitelerin yıkıntıları üzerinde öbeğlendiğini gösterir. Ovanın içinde dağılmış bulunan Höyüklerden büyük bir kısmı bir çay bükündedir. Büklerin üç tarafı su ile çevrili olduğu için toprağı rutubetli ve çayırly olur. Buraları av hayvanlarına olduğu kadar diğer hayvanlara da önemli yataklardır. Zamanla medeniyetler ilerledikçe bu büklerde birer site(şehir) kuruldu. Başta Hatti ve Hitit(Eti)'ler olmak üzere Asurlular, Frigyalılar, Lidyalılar, Medler, Persler, Kommengen(Kumagen) Makedonyalılar, Romalılar, Araplar ve daha sonraki dönemlerde Türk devletlerine (Selçuklar, Danişmentliler, Memluklar, Dulkadirililer ve Osmanlılara) zamanın en parlak medeniyetlerine ev sahipliğı yapmışlardır. Onun içindir ki bu Hüyükler muhteşem tarihi değerleri bünyelerinde saklamaktadır. Afşin ovasına kuzeyden dar bir boğazdan giren ve güneye devam ederek Elbistan ovasına ulaşan ve Ceyhan nehri ile birleşen Hurman suyu bölgenin önemli su kaynaklarındandır.Hurman suyu Afşin-Elbistan ovalarını Sarız üzerinden Orta Anadolu'ya bağlayan ve bu gün kullanılan yolun güzergahını belirlemiştir. Afşin Ovalarındaki höyüklerde toplanan çanak çömleklerde, Orta Anadolu ve Elazığ-Malatya etkileşimli çanak çömlek grupları, belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Hurman Suyu'nun hemen güneyinde konumlanan Afşin –Karagöz köyü Tudeğın Höyüğü'nde yüzeyden toplanan çanak çömlekler arasında erken Transkafkasya çanak çömleğinin, koyu yüzlü ve portakal astarlı örnekleri bulunmuştur. Afşin-Elbistan Ovası boyunca akan ve Ceyhan ile birleşen Hurman Suyu güzergâhında, bu su kıyısında yer alan Tanır, Yassıhöyük, Elbistan Karahöyük yerleşmeleri aynı zamanda Hitit yol güzergâhını da belirler . Özellikle Hurman Suyu boyunca uzanan Hitit yerleşmeleri, Afşin-Elbistan hattının Hititler için taşıdığı önemi göstermektedir. Afşin bölgesi, Hitit merkezi bölgesinin Güney Anadolu ve Mezopotamya'ya inen önemli yol güzergâhlarından biridir. 2010 yılında aynı güzergâhta Afşin-Karagöz köyü Tudeğın Höyüğü de yukarıda saydığımız Hitit yerleşmeleri

ile konum ve diğer yapısal özellikler bakımından aynı özellikleri gösterir. Afşin-Tanır Kasabası'nda bugün bir Ortaçağ yapısı içinden çıkan Yukarı Boğaz bölgesinde, Sahren olarak adlandırılan kaynak suyu çevresinde 2009 yılında Arkeolog Meldem DOĞAN ALPARSLAN ve Metin ALPARSLAN'NIN yapmış olduğu çalışmalarda kayalık zemine işlenmiş, hiyeroglif yazıt tespit edilmiştir. 2010 yılı Meltem DOĞAN ALPARSLAN ile Metin ALPARSLAN'NIN çalışmalarında Afşin-Tanır köyünde daha çok bu yazıt üzerinde yoğunlaşmıştır . Yazıt, Afşin Tanır Kasabası Yukarı Boğaz bölgesinde, Sahren olarak adlandırılan bir kaynak su çevresinde tespit edilmiştir. Afşin-Tanır kasabası Hitit İmparatorluk Çağı'ndan beri kaynak sular ve nehir kenarları yazıt yapmak üzere seçilen başlıca alanlardır. Diğer yandan önemli geçiş noktaları ve geçitler, hem Hitit hem de Geç Hitit Dönemlerinde yazıtlara rastladığımız yerlerdir. Yazıt, doğal kaya üzerine zemini düzeltilerek ve adeta yuvarlak bir çerçeve ile kenarları sınırlandırılarak yapılmış olan alana yazılmıştır. Yazıtın kaya yüzeyinde bulunduğu yerin yüksekliği 2,70 m'dir. Yazıtın alanı için ise yüksekliği 80 cm, genişliği 1,10 m ölçülerindedir. Ancak, yazıt doğal nedenlerden dolayı son derece tahrip olmuş durumdadır . Buna rağmen yine de bazı işaretleri okuyabildiğimizi düşünüyoruz. Çevresi sınırlandırılmış olan yazıtın soldan başladığını düşünüyoruz. Okuyabildiğimiz işaretler içerisinde ön plana çıkarmak istediğimiz: orta kısımdaki Max -(Lıx)-Zl'dir. Söz konusu orta kısımda ülke adı okunabilmektedir. Yazıtın sağ tarafındaki tamamen kırık olan kısımda "ülke beyi" ya da "kent beyi" anlamına gelen ReGIO. DOMINUS ya da URBS.DOMINUS yer almalıdır. Yazıtın sol tarafında, henüz tartışmalı olan altı kadar işaret mevcuttur. Burada -belki de bir MALIZI Geç Hitit Kralı'nın adı olabilecek- bir şahıs adı olduğu tahmin edilmektedir. Afşin Tanır yazıtının bir nehir kenarındaki doğal kaya kütlesi üzerine, yüksekçe bir yere yapılmış olması, yazıtın olduğu bölgede aynı zamanda kaynak sularının bulunması, söz konusu yazıtın bölgenin bu özellikleri ile alakalı olduğunu düşünmemize neden olmaktadır.Bölgedeki Eski çağda bu bölgenin en meşhur ve en büyük şehri, bugün Afşin adı ile teşkil edilen ilçenin merkezi olan Efsus 'un bulunduğu mevkide enkazı bulunan Arabisus şehri idi. Diğer höyüklerin üzerinde de bir takım köycük ve kasabacıklar bulunmaktadır. Afşin bölgesinde bulunan höyüklerin M.Ö. 2000 ve 1000 yılları boyunca çok önemli yerleşmelere sahne olduklarının görmekteyiz. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Kahramanmaraş'ın en büyük ilçesi olan Afşin'in kuzeyinde Sivas, batısında Kayseri, doğusunda Elbistan, güneyinde de Göksun ilçeleri bulunmaktadır. Afşin, Güneydoğu Torosların kuzey uzantılarından Binboğa Dağının eteklerinde, Elbistan Ovası'nın da batısında kurulmuştur. İlçenin kuzey ve doğusunu oluşturan, doğuya gidildikçe alçalan bu platonun kalkerli bir doğal yapısı bulunmaktadır. Bu yüzden de bitki örtüsü oldukça zayıftır. İlçenin güneydoğusunu kaplayan Afşin Ovası ise, aynı zamanda Kahramanmaraş'ın en verimli topraklarıdır. Bu ovayı Ceyhan Nehri'nin kolları sulamaktadır. Deniz seviyesinden 1.230 m. yükseklikteki ilçenin yüzölçümü 1.387 km2 olup, toplam nüfusu 112.823'tür. Afşin'in MÖ.4000 yıllarına kadar inen bir tarihi olduğu, yörede yapılan Prof.Dr.Kılıç Kökten'in yapmış olduğu kazı ve araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bugünkü ilçe merkezinin 20 km. kuzeyinde Tanır Köyü'nde eski bir yerleşimin izleri ile karşılaşmıştır. Hitit, Asur, Pers, Makedonya, Roma ve Bizanslılar yöreye egemen olmuşlar, zaman zaman da Arap akınlarına uğramıştır. Roma döneminden su yolları, duvar kalıntıları Tanır Köyü'nde günümüze kadar gelebilen eserlerdir. İlçeye 35 km. uzaklıktaki Kaşanlı Köyü'nde bulunan Kız-Oğlan kaya kabartması ve şapel Bizans döneminden kalmadır. Roma ve Bizans dönemlerinde Arabisus ismi ile tanınan Afşin'e

Selçuklular yerleşmiş ve günümüze ulaşan bazı yapıları da bunu kanıtlamaktadır.Selçuklular döneminde şehrin adı Efsus olarak önemini korumaktaydı. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi sırasında 1514'te, Dulkadiroğulları beyliğini ortadan kaldırmasından sonra 1515'te Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı döneminde Efsus ismi ile tanınmıştır. Afşin şehrinin bereketli topraklarında çeşitli medeniyetler kurulmuştu. Efsus-Afşin şehrinde site devletleri bulunmaktaydı. Asurlular Efsus –Afşin şehrine geldiklerinde Hititlere ait siteleri kökünden söktüler. Asurlular döneminde Afşin şehrimizin adı TİMELKİA şehri olarak Asur metinlerinin kayıtlarında geçmektedir. Mama Krallığının en önemli şehirlerinden biri Afşin-Efsus şehridir. Mama Krallığında Efsus şehrinin adı Timelkia şehridir. Kanış Kralının Timelkia-Efsus-Yarpuz-Afşin Kralına yazdığı Asurca metinleri Asur coğrafyası adlı eserde görmekteyiz.

Efsus-Afşin Bölgesinin Höyükleri: Kara- Elbistan (yani eski Elbistan), İzkaftil (İğde) Kara-Öyük (Karahüyük),Çavlı-Han (Çoğulhan),Tel-Afşin-Tıl-Afşin (höyüklü),Til (Akbayır), Yarbus-Yarpuz-Efsus (Afşin), Hunu (Aritaş) Lorşun (Altunelma), Tantarıs (Tanır), Evzaniye (Ozanöyük-Doğan), Karagöz Köyü Tedevin Höyük,Karagöz köyü Çebikçil höyüğü,Karagöz köyü Vezir höyüğü, (Aristıl-Bakraç), Kaşanlı, Malap (Bakış), Sevdilli, kabağağaç ve Celeği (Ekinözü), Afşin Emirli Köyü Karaya dağı höyüğü, Afşin Alimpınar Köyü Höyüğü, Afşin Fidanlığı Atlas Höyüğü, Afşin atlas suyu Höyüğü, Afşin Deveboynu Köyü.Afşin Emirilyas köyü Höyüğü,Afşin Çobanbeyli höyüğü ,Altaş Höyük,Kuşkayası Köyü Kızılhöyük,Afşin Çöte Höyüğü bulunmaktadır. Afşin Çöte Höyüğünden çıkartılan Hititlere ait tarihi küpler Afşin Atatürk parkın sergilenmektedir. Efsus-Afşin Hititler döneminin üstün kıymette bir merkezi idi. Delaporte "Les Hittites " adlı Kitabında Etiler devrinin büyük sitelerinden ve büyük yollarından bilgiler verir.Afşin-Efsus Bölgesinde bulunan Höyükler Efsus Bölgesinin eski yerleşim yerlerinin Medeniyet yerleridir.Bu Höyükler birer site devleti olarak başkentleri Efsus şehri idi.

ARAŞTIRMACI YAZAR

MUSTAFA KÖŞ

AFŞİN KENT KONSEYİ TARİHİ ARAŞTIRMALAR KOMİSYON BAŞKANI

KAYNAKLAR:

Anadolu Akdeniz'i Arkeoloji Haberleri Suna İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü
Anadolu Akdeniz'i 2010 Yılı Yüzey Araştırması Meltem DOĞAN ALPARLAN-Metin ALPARLAN
Dr. Mehmet Saat BAL' KAHRMAMARAŞ İLİNDE BAZI YER ADLARININ TARİHİ KÖKENİ